Ah bu şarkılar!

HÜRREM ERMAN

Okuyacağınız bu araştırmada, bazıları gerçek, bazıları efsaneleşmiş, öykülerini anlatacağız şarkıların. Ama asıl sorumuz şu olacak: Bir ezgi, bir melodi, bir türkü kimindir? Onu yazanın mı, besteleyenin mi, yoksa ona kalbini açan, onunla ağlayan, onunla gülümseyen, ona sığınan bizlerin mi? Belki de cevap, şarkıların kıvrımlarında, notaların arasında gizlidir. Dinlemesini, duymasını bilene...

"Şiir onu yazanın değil, ona ihtiyacı olanındır." der Pablo Neruda. Büyük şairin bu sözleri, belki de şarkıların ve türkülerin niçin asırlar boyunca kulaklarımızda, dillerimizde ve kalplerimizde yaşamaya devam ettiğini en yalın biçimde açıklıyor. Bir ezginin notaları, bir söz yazarının kâğıda döktüğü andan itibaren, artık onun değildir. O şarkı, bir dağın eteklerinde ağıtını söyleyen annenin, şehrin kalabalık caddelerinde sevdiğini bekleyen aşığın, gurbetin acısını yüreğinde taşıyan garibin olur.

Her şarkının bir hikâyesi vardır. Bazıları, gerçekliğin yalın halinden fışkırır; bir ayrılığın, bir kavuşmanın, bir isyanın, bir yenilginin içinden doğar. Diğerleri ise, hayal gücünün verimli topraklarında filizlenir, kolektif bir belleğin sularıyla sulanır, efsane ya da mitleşir. Ancak her durumda da o şarkı artık yazanın değil, dinleyenin kendi hayatına nakşettiği bir motiftir.

Türkü söylenilirken bir köy odasında, şarkı mırıldanılırken bir gece kulübünde, birbirinden tamamen farklı dünyaların insanları, aynı hislere dokunurlar. Müziğin evrensel dili, bizi farklı hikâyelerin içine çeker; bazen kendi yaşantımızla örtüşen, bazen bize tamamıyla yabancı, ama her zaman insani olan öykülerin...

Bir şarkı, bestelendiği andan itibaren yolculuğuna çıkar. Her dudakta, her kulakta, her yürekte yeniden doğar, yeniden anlamlanır. Kimin yazdığı, kimin bestelediği zamanla silikleşirken, ona yüklediğimiz anlamlar, onunla birlikte yaşadığımız anılar kalıcılaşır. Şarkılar böylece sadece bir ses, bir melodi olmaktan çıkar; hatıraların taşıyıcısı, duyguların tercümanı haline gelir.

Okuyacağınız bu araştırmada, bazıları gerçek, bazıları efsaneleşmiş, öykülerini anlatacağız şarkıların. Ama asıl sorumuz şu olacak: Bir ezgi, bir melodi, bir türkü kimindir? Onu yazanın mı, besteleyenin mi, yoksa ona kalbini açan, onunla ağlayan, onunla gülümseyen, ona sığınan bizlerin mi? Belki de cevap, şarkıların kıvrımlarında, notaların arasında gizlidir. Dinlemesini, duymasını bilene...

Hazırsanız başlayalım.

Bir şarkı, ilk kez hangi dudaktan dökülürse dökülsün, tınısı bir kez hangi notaya değerse değsin, o artık sadece yazanına değil, onu dinleyene, hissedene, sahiplenene aittir. Birinin kalbinde doğan bir melodi, bir başkasının hüznüne, bir başkasının sevdasına, bir başkasının hasretine yoldaş olur. Bazı şarkılar gerçek bir hikâyeden doğar, bazıları ise bir hikâyeyi hak ettiği için üretilmiştir.

Bir türkünün gerçekten yaşanmış bir acıya mı yoksa dilden dile dolaşarak var edilmiş bir efsaneye mi dayandığı fark eder mi? ***"Fikrimin İnce Gülü', gerçekten bir Osmanlı paşasının uğruna gözyaşı döktüğü bir aşk mıydı, yoksa zaman içinde şekillenip bambaşka anlamlar mı kazandı?*** "Karadeniz'in hırçın dalgalarıyla yoğrulan" "Hey Gidi Karadeniz", yalnızca bir denizci türküsü müydü, yoksa gurbete düşenlerin iç sızısını taşıyan bir ağıt mı?

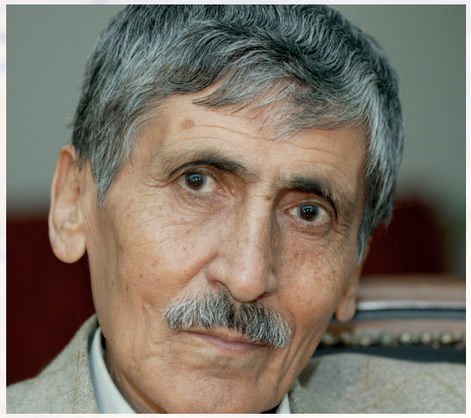
Aslında her şarkının içinde bir hikâye saklıdır. Kimileri gerçekten yaşanmış ve gözyaşıyla notalara işlenmiştir, kimileri ise bir boşluğu doldurmak için uydurulmuş ama sonunda gerçeğe dönüşmüştür. Çünkü insanın inanmak istediği hikâye, bir noktadan sonra gerçeğin kendisidir. Şarkı ve türkülerin *(Ve hatta bazı özel şiirlerin)* ardındaki gerçek ya da kurgulanmış öykülerin izini süreceğimiz bu maceradaki ilk durağımız çok ünlü bir şarkı: Gamlı Hazan!

"Ben gamlı hazan, sense bahar" mısrasıyla başlayan ve Türk Sanat Müziği'nin en dokunaklı eserlerinden biri olan Gamlı Hazan şarkısı, yıllardır dinleyenlerde derin bir hüzün uyandırırken, aynı zamanda hakkında pek çok efsane ve öykünün dolaşmasına da vesile olmuş.

Melahat Pars'ın bestesi ve Sıtkı Angınbaş'ın güftesiyle hayat bulan bu şarkı, aşkın imkânsızlığını ve yaş farkının sebep olduğu duygusal uçurumu anlatan sözleriyle dikkat çeker. Ancak şarkının hikâyesi, halk arasında dilden dile dolaşan romantik ve trajik anlatılarla zenginleşmiştir.

Bir imkansız aşk mı?

Gamlı Hazan'ın en yaygın efsanelerinden biri, besteci Melahat Pars ile güfte yazarı Sıtkı Angınbaş arasında geçen duygusal bir ilişkiye dayanır ya da biz öyle zannederiz. Bu anlatıya göre, genç ve yetenekli bir müzik öğrencisi olan Melahat Pars, kendisinden hayli yaşlı olan hocası Sıtkı Angınbaş'tan musiki dersleri almaktadır. Dersler ilerledikçe, Melahat'in kalbi hocasına kayar; ancak bu aşk, yaş farkı ve toplumsal normlar nedeniyle imkânsızdır. Sıtkı Bey, öğrencisinin ilgisini fark eder ve ona nazikçe bir reddedişle karşılık verir. ***"Ben gamlı hazan, sense bahar, dinle de vazgeç"*** sözleri, bu duyguyu yansıtır; yaşlı bir adamın, genç bir kadına ***"Bende vakit geç, sen kendine uygun birini bul"*** deme şekli olarak yorumlanır. Melahat Pars'ın bu sözleri besteleyerek duygularını ölümsüzleştirdiği söylenir. Ancak, bu hikâyenin bir şehir efsanesi olduğu yönünde görüşler ağırlıkta ve bu durum da galiba gerçeğin ta kendisi. Çünkü Melahat Pars'ın Sıtkı Angınbaş'tan ders al-

Footoğraflar: Sebahattin Çelebi

Mihriban türküsü sadece güzel bir ezgi değil, yazarı ve bestecisinin kimlikleri dolayısıyla çok önemli bir kanıt aslında. Maraşlı Sünni kökenli bir şair ile Mersinli Alevi kökenli bir saz sanatkârının sanat paydasında nasıl beraber olacakları ve ideolojiler bir kenara bırakıldığında ne muazzam eserler ortaya çıkarılabileceğinin de kanıtı.

dığına dair somut bir delil bulunmamakla beraber, aralarındaki yaş farkı da şarkıda geçtiği gibi değildir.

Ancak şarkı bu, bir öyküye tutunamayınca hemen yerine yenisi gelebiliyor.

Gamlı Hazan şarkısıyla ilgili bir diğer popüler anlatı, Melahat Pars'ın konservatuvarda hocalık yaptığı dönemde bir öğrencisinin ona âşık olması üzerine şekilleniyor. Bu sanal alemde de çok tutulan efsaneye göre, Melahat Hanım, olgun yaşlarında zarif ve etkileyici bir öğretim görevlisidir. Genç bir erkek öğrencisi, hocasının güzelliğine ve yeteneğine kapılarak ona derin bir sevgi besler. Sık sık Melahat Pars'ın karşısına çıkmaya çalışır; merdivenlerde, koridorlarda ona rastlamayı alışkanlık haline getirir. Bir gün, duygularını daha fazla saklayamaz ve hocasının önünde durarak ona içten bir bakışla sevgisini ima eder. Melahat Pars, bu ilgiyi fark etse de aradaki yaş farkı ve öğretmen-öğrenci ilişkisinin sınırları nedeniyle bu aşka karşılık veremez. Bunun yerine, duygularını Gamlı Hazan'ın notalarına döker ve öğrencisine ***"Sen kendine kendin gibi bir taze bahar seç"*** diyerek veda eder. Bu romantik öykü, şarkının hüzünlü melodisiyle uyum sağlasa da tarihsel gerçekliği maalesef doğru değil, çünkü bu şarkının sözleri Pars'a ait değildir!

Bu son derece etkileyici olan şarkının hikayesi araştırmacıların da ilgisini çekmiş zamanla. Gamlı Hazan'ın romantik hikâyelerine karşı çıkan bir görüş, Adanalı mali müşavir Bayram Yurdacan'ın araştırmalarına dayanıyor. Yurdacan, internette dolaşan bu efsanelerin bilgi kirliliğinden ibaret olduğunu savunuyor. Melahat Pars'ın 1918 doğumlu olduğunu ve Gamlı Hazan'ı 1966 yılında, yani 48 yaşındayken bestelediğini belirtir. Bu tarihte, Pars'ın genç bir âşık değil, olgun bir sanatçı olduğu açıktır. Ayrıca, Sıtkı Angınbaş'ın müzik eğitimi verdiği ya da Pars ile böyle bir ilişki yaşadığına dair herhangi bir belge yoktur. Yurdacan'a göre, şarkının güftesi Sıtkı Angınbaş'ın kaleminden çıkmış olsa da hikâyesi kişisel bir deneyimden ziyade edebi bir yaratım olabilir. Bu görüş, efsanelerin büyüsünü biraz azaltsa da, şarkının sanatsal değerini gölgelemez.

Öte yandan bazı anlatılar, Gamlı Hazan'ın ardında belirli bir kişiye değil, evrensel bir duyguya dayandığını öne sürüyor. Bu yoruma göre, şarkı, hayatın farklı evrelerinde bulunan iki insanın bir araya gelemeyecek olmasının melankolisini anlatıyor ki bu kesinlikle doğrudur. ***"Ben gamlı hazan"*** ifadesi, ömrünün sonbaharına gelmiş birinin yorgunluğunu; ***"sense bahar"*** ise, gençliğin tazeliğini ve enerjisini simgeler. Sıtkı Angınbaş'ın güftesi, bu temayı işlerken, Melahat Pars'ın hicaz makamındaki bestesi, ayrılığın burukluğunu notalara dökmekte. Efsaneler bir yana, şarkının sözleri ve melodisi, dinleyenlerde kişisel hikâyeler uyandırarak kendi öykülerini üretmeye imkân tanıyor.

Hayal Dünyası ve Yeni Efsaneler

Gamlı Hazan, zamanla dinleyicilerin hayal gücünden beslenen yeni öykülerle de zenginleşmiş. Örneğin, bazıları şarkının bir ayrılık sahnesinde doğduğunu düşünür: Yaşlı bir adam, sevdiği genç kadına içki masasında bu sözleri mırıldanır ve ona veda eder. Başka bir anlatıya göre, şarkı, bir konser sırasında âşık bir dinleyicinin bestekâra ilham vermesiyle ortaya çıkmıştır. Bu tür hikâyeler, genellikle anonim kaynaklardan yayılır ve şarkının duygusal gücünü pekiştirir. Türk Sanat Müziği'nin melankolik ruhu, Gamlı Hazan'ı böyle efsanelerle süslemeye müsait bir zemin sunmakta

Gamlı Hazan'ın hikâyesi, efsanelerle dolu olsa da, asıl büyüsü sanatsal ifadesinde yatar. Melahat Pars'ın hicaz makamındaki bestesi, aksak usulüyle birleştiğinde, dinleyeni hüzünlü bir yolculuğa çıkarır. Sıtkı Angınbaş'ın ***"Olmaz meleğim böyle bir aşk, bende vakit geç"*** dizeleri, reddedişin kibar ama kararlı tonunu taşır. Şarkı, Münir Nurettin Selçuk'tan Nesrin Sipahi'ye, Behiye Aksoy'dan Serap Mutlu Akbulut'a